

17 AĞUSTOS 1999 - 17 AĞUSTOS 2011

Cemal GÖKÇE
İMO İstanbul Şube Başkanı

İlkemiz, özellikle 1950 sonrası dönemde; göçe dayalı, sağlıksız ve her türlü afete açık bir şekilde, plansız ve denetimsiz olarak yapılaşmıştır.

Topraklarımızın neredeyse tamamına yakını deprem tehlikesi altında bulunmakta, nüfusumuzun %95'ten fazlası da, deprem tehlikesi olan yerlerde yaşamaktadır.

Ne yazık ki, **1999** yılının **17 Ağustos'unda** yaşamış olduğumuz Gölcük merkezli deprem, güvenli bir yapılaşma için şu ana kadar kalıcı bir sonuç doğurmamıştır.

Ayrıca, başta İstanbul olmak üzere deprem, heyelan, hortum, kuraklık, kar, yağmur ve su taşkınları gibi büyük ölçekli doğa olayları da afet olarak karşımıza çıkmakta, can ve mal kayıplarına neden olmaktadır.

Geride bıraktığımız bu ve benzeri olaylardan önemli ölçüde ders almak gerekirken, planlı bir kentleşmeye dayalı bir yapılaşmanın önü açılmamış, planlama anlayışından giderek uzaklaşmıştır. Özellikle **proje ölçeğinde deprem konusu da bir argüman** olarak kullanılmış, dere yatakları, kıyıları ve dolgu alanları yapılaşmaya açılarak, yeni risk alanları oluşturulmuştur.

Sadece İstanbul'da iki yıl içerisinde **4800** imar değişikliği yapılmıştır. **17 Ağustos 1999** tarihinden bu yana 12 yıl geçmesine rağmen, depremini bekleyen **İstanbul'da** kısa süreli ve acil olan bazı önlemlerin bile alınmadığı, varolan risklere yeni risklerin eklendiği bir kent ortaya çıkmıştır.

1999 afetinden sonra, kentimizin yaklaşık **480** yerinde kurulacak çadır alanlarının önemlice bir kısmı yapılaşmaya açılmıştır.

19 Mayıs 2011 tarihinde Kütahya'nın **Simav** ilçesinde meydana gelen **5,9** büyüklüğündeki deprem küçüklüğüne rağmen can ve mal kayıpları ortaya

çıkarmıştır. Çok sayıda yapı önemli ölçüde hasar görmüştür. Oysa geriye dönüp baktığımızda bilimsel ölçekte önemli çalışmaların yapıldığını görüyoruz. Bu çalışmaların başlıcaları;

- JICA Çalışmaları (2001)
- İstanbul Deprem Master Planı (2003)
- Deprem Şurası rapor ve kararları (2004)
- Kentleşme Şurası rapor ve kararları (2010)
- 1999 yılından bu yana Odamızın ve diğer kuruluşların yapmış olduğu çalışmalar, önemli belgelerdir.

Buna karşın ülkemizde; bugüne kadar genel olarak **afetlere**, özel olarak da deprem zararlarının azaltılmasına ilişkin olarak ne yazık ki "**Stratejik Bir Plan**" ortaya konamamıştır.

Geleneksel bir anlayışın devamı olan "**Yara Sarma**" yaklaşımının yerine, afet yaşanmadan önce "**Risklerin Azaltılmasına**" yönelik "**Stratejik Bir Plan**"ın ortaya konması kaçınılmaz öncelikler arasındadır.

Afetlere ve depreme karşı bir "**Toplumsal Seferberlik**" ilan etmek, bu kapsamda etkili ve stratejik bir plan oluşturmak ülkemizin önünde duran en temel, en güncel, en kaçınılmaz bir konudur.

- **17 Ağustos 1999 depreminden** sonra ilgililerle yapmış olduğumuz görüşmelerde; İstanbul'un **%70'inin** kaçak ve mühendislik hizmeti almadan yapılaşmış olduğunu, bu kapsamda; **1,3-1,4** milyon binanın, **3,5** milyon dairenin bulunduğu, öncelikli alanlardan başlanarak bütünlüklü bir planın yapılması gerektiğini, bu öncelikli ve riskli alanlardan başlanarak **İstanbul'un** yenilenmesinin mümkün olduğu her zaman öncelikli konularımız arasında yer almıştır.

Bütünlüklü bir planın yapılması ve yılda **1 milyar dolar** kaynak ayrılarak, İstanbul **20 yıl, 25 yıl** içerisinde

yenilenerek yaşanabilir, deprem güvenliği olan bir kente dönüştürülebileceği sürekli olarak ifade edilmiş ve yazılmıştır. Aradan **12 yıl** geçti.

- Bugün bile; **planlama, denetleme ve uygulama alanında** bütünsel bir bakışa ve plana sahip değiliz.
- **1999** depremlerinden sonra getirilen deprem vergileriyle toplanan **30 milyardan fazla paranın** nerelere harcandığına ilişkin bir açıklama bile yok.
- **1999 Gölcük ve Düzce Depremlerinde**

Göçen Bina	%6	} %25 binada oturulamadı.
Ağır Hasar	%7	
Orta Hasar	%12	

Peki binalarımız neden göçtü ve hasar aldı.

Teknik olarak;

- Farklı seviyedeki döşemelerin çarpışması,
- Binalardaki korozyon, beton kalitesi, etriye eksikliği,
- Binalardaki çökmeler,
- Zemin sıvılaşması, heyelan ve binaların oturması,
- Perde, kolon ve yığma duvarlardaki yetersizlik,
- Kolon ve perdelerin süreksiz olması,
- Binalarda kullanım evresinde fonksiyon değişikliği, (duvarların kaldırılması, kolon, perde, kiriş ve döşemelere müdahale) gibi nedenlerle binalarımız göçtü veya hasar aldı.
- 1999 şartlarına göre, varolan binalar bugünde İstanbul'da varlığını sürdürüyor. Bu binaların önemlice bir kısmının deprem güvenliği 1999 şartlarında ne ise, bu gün çok daha güvensiz bir duruma geldi (korozyon kötü kullanım vb)

İstanbul için yapılan çalışmalar;

- 50 bin, 75 bin, 125 bin insanımızı depremde kaybedebileceğimiz noktasındadır. Depremin oluş saatine ve büyüklüğüne bağlı olarak;
- 150 binden fazla insanımız yaralanacak.
- 400 bin aileye çadır ve çadır yeri ihtiyacı olacak,
- En az 1,5 milyon insan barınaksız kalacak,
- Tuzla Tersanesi, Harmidere Dolun Tesisi hasar alacak,
- İstanbul'un birçok yerinde yangın çıkacak,
- Ulaşım duracak,
- Hastanelerimizin ve okullarımızın önemlice bir kısmı hizmet dışı kalacak,
- Evlerimiz, işyerlerimiz, okullarımız, hastanelerimiz ve endüstri tesislerimiz güvenli olmaktan uzaktır.

Gölcük ve Düzce depremlerinde yapılarımızın **%6'sı** yerle bir oldu, **%7'si** ağır hasar aldı, **%12'side** orta ölçekte hasar aldı.

Bu hasar oranı, hatta biraz daha düşük oranda bile olsa, **İstanbul'un** deprem sonrası hangi durumda olacağını açıkça ortaya koymaktadır.

17 Ağustos Gölcük depreminde ortaya çıkan ekonomik kayıp **12 milyar dolar**, bu kayıp İstanbul depremi için **70~100** milyar dolar mertebesinde olacaktır.

Konuya Nasıl Bakılmalı, Nasıl Bakılıyor?

İmar yetkilerinin '**yerel**' odaklı olması **evrensel** bir kuraldır.

Bu yetkinin "**bilimsel ilkeler**" dikkate alınarak "**toplum yararına**" kullanılması da, **çağdaş bir şehircilik anlayışının** ön koşuludur.

Çünkü kent planlaması **bilimsel bir bilgiyi** ve **toplumsal yararın** gözetilmesini gerekli kılmaktadır. Böylesi bir bakış da kamusal amaca uygun düşmektedir.

Dünyanın demokrasiyle yönetilen ülkelerinde, planlama ve karar süreçlerinde, hükümet dışı uzman kurum ve kuruluşlar da her zaman yer alırlar.

Üniversitelerin, uzmanların, kent bilimcilerinin, meslek odalarının sorunlu ve sakıncalı gördükleri imar planları belediye meclislerinden hiçbir zaman geçmez.

Biz de ise, üniversitelerin şehircilikle ilgili bölümlerinin ve meslek odalarının yanlış buldukları, ayrıca ilgili yerel yönetimlerin planlama, şehircilik ve ulaşım gibi dairelerin olumsuz görüşlerine karşın, yerel meclislerden bir anda geçer.

İmar yetkilerinin **1985** yılında yerel yönetimlere devredilmesinin temel amacı; "**planlı ve sağlıklı kentleşme**" yaratmak olmayıp, **imar rantlarının yerel kararlarla bölüşülmesi** için verildiği, bununda en açık göstergesi "**denetimsizlik**" olarak karşımıza çıkmıştır.

"**Bilimsel ve Demokratik**" bir anlayışla kullanılması gereken denetimi olmayan bir yetki, özel çıkarlara yönelik binlerce plan değişikliği ne yazık ki "**yasal bir dayanak**" da bulmuştur.

Bugün, iki yıl içinde İstanbul'da **4800 imar** değişikliği kararlarının alınmış olması da, yaşadığımız **kent depremlerinin** yıkıcılığına rağmen, başta ulaşım olmak üzere yeni altyapı sorunlarının yaratılmış olması da ayrıca dikkate değer bir durumdur.

“Ülkemizde eleştirilir gibi gündeme getirilen olgular, bu olguları ortaya çıkaran toplumsal nedenlerle değil de, bu olguların son derece basit görünüşüne yönelik olarak yapıldığı da açıktır.”

Ne yazık ki; ülkemizde bugüne kadar biriktirdiğimiz **“çağdaşlık olgusu”**, iktidar kavgasında harcanmış, kentsel mekanlarda bu gücün kullanılması için bir araç olarak karşımıza çıkmıştır.

Çağdaşlık yolunda her zaman iyi bir bilimsel eğitime ihtiyaç vardır. Üst düzeyde bir teknolojiye sahip olmak vardır. **“Oysa ülkemizdeki politika, rasyonel ve çağdaş olmayan bir güç kavgasına dönüşmüştür.”**

“Ülkemizi dünyada ikinci sınıf bir ülke haline getiren politik zemin, çoğu zaman politikaların anlaşılmasında ve saklanması üzerine kurulmaktadır.”

Sayın **Doğan KUBAN** hocamız diyor ki; **“Türkiye’de politika, güzel ambalajlanmış fakat içi niteliksiz market paketlerine benziyor.”**

Bugün ulaşım ve iletişim olanakları, kapitalist küreselleşme dünyayı birleştirmiştir. Bazılarımız bunu anlamakta ne yazık ki zorluk çekiyoruz. Oysa dünyanın her ülkesinden evimizin yeri **Google’da** nasıl görünüyorsa, **ülkelerin sicilleri** de bu kadar ayrıntılı bir biçimde tutuluyor veya tutulabilir.

Çağdaş olmanın tanımı evrensel bilgilerin araçlarına da sahip olmayı zorunlu kılmaktadır. Bu olgu sadece bilimsel ve teknolojik gelişmişlikle de sınırlı değildir.

Açıkçası, bilgi ve teknolojik gelişmişliğin yanında, örgütlü bir toplum olmanın gerekliliği de ortadadır.

Fakat ülkemizdeki düzen ve örgütlülük, siyasi partiler yasası kapsamında milletvekillerini belirleyen ve kendi diktasını kurmaya çalışan anlayışla da bir bakıma paralel gitmektedir. **Ülkemizde demokrasi sözcüğünün, demokrasi ile ilişkisini kurmak, son derece zordur.** Bu düzen, liderlere bağımlı bir parlamento yarattığı gibi, kendine bağımlı sivil toplum örgütleri, kendisine bağımlı üniversiteler, kendisine bağımlı yerel meclisler yaratmış, yaratmaya da çaba gösterilmektedir.

Oysa mühendislikte, mimarlıkta, tıp ve hukuk alanında, açıkçası ileri bir beyin gücüyle birlikte, özgür ve bağımsız davranan bilim insanlarının ortaya çıkması ve örgütlenmesi, aynı zamanda ülkemizi ve kentlerimizi

yönetenlerin sorumluluğundadır.

“Açıkçası bugün mühendislikte, mimarlıkta, planlamada, kentleşmede, enerjide, eğitimde, teknolojiye, sanatta ve felsefede daha üretken ve örgütlü olmanın zamanı gelmiş ve geçmiştir.”

Bugün mevcut yönetimlerle işbirliği yapan yerli ve yabancı gayrimenkul sektörü, **depreni de kullanarak** yeni bir yağma düzeninin araçlarını oluşturuyorlar. **Sahip oldukları ekonomik gücü ve iletişim kanallarını günü birlik çıkarlar üzerine kuruyorlar.** Bu ideolojik bombardıman, çağdaşlık konusunu aynı zamanda zenginlik olarak ortaya koymaktadır.

Bugün ülkemizde inşaat mühendisliği diploması veren program sayısı 75 oldu. Bu mühendislik eğitimi, teknisyenlik seviyesinde bile değil. Her geçen gün alt yapısı uygun olmayan, öğretim kadrosu yetersiz olan okul sayısı da artmaktadır.

Ayrıca Teknoloji Fakülteleri olarak bilinen ve farklı nitelikte öğretim yapılmasını sağlayan ve aynı yetkilere sahip olan mühendis unvanlı öğrenciler yetiştirilecek olması, aynı üniversitenin iki ayrı fakültesinde iki ayrı puan türü uygulanması, eşitlik ilkesine aykırılıktan iptal edilmiştir.

Bugün başta **İstanbul, İzmir ve Ankara** olmak üzere büyük kentlerde kentsel alanın yaklaşık yarısı, **sağlıksız, güvensiz ve niteliksiz** yapılardan oluşmaktadır.

Hiçbir mühendislik hizmeti almadan yapılaşmış bu alanlar, **her türlü teknik ve sosyal donatı elemanlarından yoksun oldukları gibi, depreme karşı da büyük bir risk** taşımaktadır.

Bu bağlamda kentlerimizin öncelikli sorunu, kentlerimizin nereye nasıl büyüyeceği sorunu değildir.

Yapı stokumuzun ve kentsel mekanların daha güvenli ve sağlıklı hale getirilmesi ile birlikte, daha nitelikli bir yaşam ortamının sağlanması öncelikli konular arasında gelmektedir. Varolan yapıları çevrelerin sağlıklılaştırılması, güvenli bir hale getirilmesi, teknik ve sosyal donatı eksikliklerinin tamamlanarak kentte yaşayanları daha mutlu kılacak yeni yaşam çevrelerinin oluşturulması son derece önemlidir.

“Kentsel Dönüşüm” uygulamalarının sosyal, ekonomik ve mekansal iyileştirme amacı taşıması, yalnızca

yapı bloklarının üretilmesi, yaşayanları yerlerinden edecek uygulamaların var olması insan haklarına aykırıdır ve sakıncalıdır.

Uygulamaları sadece mülkiyet esasına dayanan bir anlayış yerine, bütün analizlerin **bir kentsel tasarım noktasında** ele alınarak, mekan güvenliği ve kalitesi bağlamında olması gerekir. Oysa moda haline gelen tekdüze **“blok”** anlayışından artık vazgeçmek gerekir.

Bu noktada söylenmesi gereken şudur. Mevcut **“TOKİ”** anlayışı yeni bir kültür yaratmış, kentsel mekanları **“Blok”**lardan ibaret gören olumsuz bir kent kültürünün oluşmasına katkı sağlamıştır. Tüm kentsel arazileri alınır, satılır ve **apartman yapılı** anlayışı ile eşdeğerli kılmıştır. Bu kapsamda **yaşanabilir bir çevre** anlayışı yerini; doğal değerlerimizi ve kültürel varlıklarımızı değersizleştiren bir yapsatçı anlayışına dönüştürmüştür. **Projeci bir yaklaşımı, planlamacı bir yaklaşımın önüne geçirmiştir.**

Oysa, gelişmiş toplumlarda kentsel sorunlar; yalnızca müteahhitlerin, kent rantından özel olarak pay almak isteyenlerin ve mevcut yönetimlerin çözmesi gereken sorunlar değildir. **“Demokratik içerik ve katılımı yapılacak tartışmaların ve kararların sonucuna bağlı olarak, kent sorunları analiz edilir ve çözüme kavuşturulur.”**

Charles Siegel, **planlamamak:** Yaşanabilir Kentler ve Politik Seçimler adlı yapıtında: **“Nasıl bir kentte yaşamak istediğimiz konusunda temel politik kararlar almalıyız. Kentlerimizi geri almak için yönetimlerin yanlış kararlarına karşı çıkıp yasaları değiştirmek, modernleşme ve büyümenin yıkıcı etkilerine politik sınırlar koymak zorundayız. Böylece kentlerin sorunlarını plancılardan çözebilecekleri ölçeklere indirmek mümkün olabilecektir. Yaşanabilir kentler kurmak, kentte yaşayanların demokratik biçimde verecekleri politik kararlara ihtiyaç gösterir.”**

Biliyoruz ki eşsiz doğal güzelliklerine, tarihsel ve kültürel varlıklarına karşın İstanbul, uluslararası yaşam kalitesi sıralamasında çok gerilerde, **215** dünya kenti arasında **114.** sırada yer alıyor. (2009)

17 Ağustos 1999 yıkımının 12. yıldönümünde; konutların **%70’i** yasadışı üretilmiş olması nedeniyle önemli bir deprem riski altındadır. Ulaştırma sistemi çökmüş durumdadır. İstanbul’un geleceğini kurtarmak için yaşam kalitesini artırmak gerekiyor. Mevcut

hastalıklı yapının düzeltilmesi için var olan yapı stokuna yeni sorun alanları eklememek gerekiyor. Son zamanlarda altı sıkça çizilen projelerden vazgeçmek gerekiyor. Bu projeler İstanbul’a karşı **“suç”** oluşturan projelerdir.

“Bugün ülkemizde plan kavramı geri itilmiş, patronaj ilişkileriyle yeni imtiyazlar sağlanmış, imar planları kentsel rantın dağıtılması noktasında bir araç olarak kullanılmıştır.” Bu tür uygulamalar da siyasal sistemi, **“rant dağıtıcısı”** olarak karşımıza çıkarmıştır.

Açıktır ki bu yapıda giderek toplum tarafından benimsenmiş, bir süre sonra da, toplum ve siyasal iktidarlar aynı düzenin değişmez iki parçası haline gelmiştir. (Dr. KARASU)

İnsanlara ayrılması gereken mekanlar otomobillerden arındırılırsa, toplu taşıma sistemi çağdaş bir düzeyde hizmet üretirse, boş alanlara AVM veya başka yapılar yapılmasından vazgeçilirse, su havzaları ve orman alanlarına yeni yapılar için göz dikenlere engel olunabilirse, bu kent ve diğer kentlerimiz depreme de kolayca hazırlanabilir.

Kentlerimizde ve İstanbul’da yaşayanların yaşam alanlarının yok edilmesine yönelik yeterli ve doğru bilgiye sahip olmak gerekiyor. **Yerel yönetimlerin en temel görevleri halka doğru bilgi vermektir.** “Günlük yaşam koşulları ve geleceğe dair duyulan kaygı, kentte yaşayan fakat henüz kentleşmemiş insanların yapılanlara yönelik olarak kısa zamanda duyarlı hale gelmesi, çok kolay değildir.”

Günlük yaşam içinde boğuşarak, gününü kurtarmak isteyen örgütsüz ve eğitimsiz insanlar, bir süre sonra kent rantından pay almak için yarışan bir noktaya getirilmektedirler.

Su havzası demeden, orman alanı, eğlenme dinlenme alanı olarak bakmadan, kentin yaşam damarlarının yok edilmesini gündemin odak noktasına oturtmaktadır.

Sonuç olarak; 17 Ağustos 1999 yıkımı İstanbul ve ülkemiz açısından ne yazık ki bir milat olmadı. Yıkıcı bir deprem bekleyen İstanbul’un yapı stoku bugün de **1999** şartlarını taşıyor. Okullarımız, hastanelerimiz, diğer kamu yapılarımız ve içerisinde oturduğumuz konutlarımız **ne yazık ki yıkılmak için depremini** bekliyor.